

Μια προσέγγιση της καλλιτεχνικής παραγωγής βασισμένη στα δεδομένα: πώς η τεκμηρίωση της καλλιτεχνικής παραγωγής των δημιουργών ωφελεί τους ίδιους, τις Σχολές Καλών Τεχνών και την κοινωνία

Νίκος Βασιλογαμβράκης, Έλενα Λαγούδη, Κατερίνα Μπάρτζη, Αλεξία Παναγοπούλου, Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης

Οι καλλιτέχνες, ήδη πριν την είσοδό τους στη Σχολή Καλών Τεχνών, παράγουν ένα μεγάλο αριθμό έργων, κυρίως κατά τα φοιτητικά τους χρόνια. Συνήθως όμως δεν τηρείται ένα οργανωμένο ψηφιακό αρχείο ούτε από τους ίδιους, ούτε από τη Σχολή τους. Και ενώ βρισκόμαστε πια για τα καλά μέσα σε μια πραγματικότητα που καθορίζεται από την επανάσταση των νέων τεχνολογιών οι οποίες φέρνουν στην επιφάνεια νέες μορφές πολιτισμού, οικονομίας και αξίας με νέους τρόπους οικειοποίησης και εκμετάλλευσης της καλλιτεχνικής παραγωγής, οι Σχολές Καλών Τεχνών πολύ διστακτικά ενσωματώνουν στο πρόγραμμα σπουδών την εκπαίδευση στη διαχείριση των πολιτιστικών δεδομένων που παράγουν οι φοιτητές τους. Στην παρουσίασή μας, μια ομάδα ειδικών της πολιτιστικής πληροφορικής, θα εξηγήσουμε τη σημασία που έχει η οργάνωση και η τεκμηρίωση της καλλιτεχνικής παραγωγής για τον ίδιο τον καλλιτέχνη, τη Σχολή του και τα δίκτυα στα οποία εμπλέκεται, ακόμα και για την ευρύτερη κοινωνία. Θα προτείνουμε σύγχρονα συστήματα διατήρησης και τεκμηρίωσης πολιτιστικού υλικού για τη συγκέντρωση του συνόλου των έργων που παράγονται από τη Σχολή και τα μέλη της. Μέσα από παραδείγματα και διεθνείς πρακτικές, θα δούμε πώς τα εργαλεία αυτά μπορεί να αποτελέσουν τόσο για τη Σχολή, όσο και για κάθε καλλιτέχνη χωριστά, διαδικτυακά μέσα για την προβολή και τη διάδοσή τους, ακόμα και για την προώθηση των έργων τους στην αγορά τέχνης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο θα συστήσουμε απλά σχήματα τεκμηρίωσης έργων τέχνης. Θα συζητήσουμε για τις άδειες διανοητικής ιδιοκτησίας Creative Commons και για τη ανοικτότητα και την αυξημένη ευρεσιμότητα που μια τέτοια επένδυση θα αποφέρει.

Εισαγωγή

Οι Σχολές Καλών Τεχνών αποτελούν σημαντικά φυτώρια νέων καλλιτεχνών αλλά και οικοσυστήματα καλλιέργειας, παραγωγής και διάδοσης της τέχνης ως μοναδικού πολιτιστικού αγαθού. Μέσα από τα προγράμματα σπουδών τους και τα διάφορα καλλιτεχνικά εργαστήρια ή τη διοργάνωση ποικίλων δραστηριοτήτων για την προβολή του έργου τους και της καλλιτεχνικής δημιουργίας των σπουδαστών τους, οι Σχολές αποτελούν θύλακες ανανέωσης και ανατροφοδότησης της τέχνης στην κοινωνία.

Από την άλλη πλευρά, οι Σχολές είναι από μόνες τους φορείς διατήρησης μιας μεγάλης ποικιλίας υλικού που σχετίζεται με την τέχνη. Για παράδειγμα, ως Πανεπιστημιακά Ιδρύματα διατηρούν ένα μεγάλο όγκο πληροφορίας που μπορεί άλλοτε να αφορά ιδιαίτερο αρχειακό υλικό, άλλοτε να έχουν στην κατοχή τους σπάνιες συλλογές αντικειμένων, εγγράφων ή κειμηλίων ή υλικό που προκύπτει από τις εκάστοτε διοργανώσεις και εργαστήρια, υποστηρικτικό ακαδημαϊκό υλικό, που βρίσκεται στις εγκαταστάσεις της βιβλιοθήκης, γκρίζα βιβλιογραφία, διοικητικά έγγραφα και πολλά άλλα.

Συγχρόνως δεν πρέπει να παραβλέπουμε ότι οι νέες ψηφιακές τεχνολογίες έχουν δώσει στην καλλιτεχνική δημιουργικότητα και δημιουργία τεράστια δυναμική, καθώς δεν είναι πια λίγα τα έργα που γεννιούνται

μέσα στο ίδιο το ψηφιακό περιβάλλον (ψηφιακή τέχνη¹, digital media installations κλπ.). Ιδιαίτερα στις μέρες μας η ολοένα αυξανόμενη παραγωγή τεκμηρίων πολιτισμού –αναλογικών ή ψηφιακών– από τη Σχολή και τους καλλιτέχνες επιτάσσει μια διαφορετική αντιμετώπιση στον τρόπο οργάνωσης, διατήρησης και προβολής αυτών των τεκμηρίων.

Εύκολα μπορεί να καταλάβει κάποιος ότι όλη αυτή η παραγωγή -καλλιτεχνική ή μη- που ή βρίσκεται στην ιδιοκτησία της Σχολής ή αποτελεί πνευματικό κεκτημένο των ίδιων των καλλιτεχνών χαρακτηρίζεται εκτός του τεράστιου όγκου της από ιδιαίτερα μεγάλη ποικιλομορφία είτε τα έργα βιούν στον πραγματικό είτε στον ψηφιακό κόσμο. Είναι γεγονός ότι τις περισσότερες φορές τα προγράμματα σπουδών των Σχολών στην Ελλάδα δεν ρίχνουν το βάρος στην αποτελεσματική διαχείριση αυτού του τόσο σημαντικού αποθέματος πολιτισμού, αλλά ούτε έχουν και επαρκή μέσα προς μια τέτοια κατεύθυνση. Η πραγματικότητα αυτή θέτει ένα ιδιαίτερα κρίσιμο και πρακτικό ερώτημα: υπάρχει άραγε ένας αποτελεσματικός, ασφαλής και κατά το δυνατόν ωφέλιμος τρόπος οργάνωσης, διατήρησης, προβολής και προώθησης όλου αυτού του πολιτιστικού αποθέματος;

Η οργάνωση και τεκμηρίωση του έντυπου ή ηλεκτρονικού υποστηρικτικού υλικού που διατηρεί, για παράδειγμα, η βιβλιοθήκη της Σχολής έχει ένα τέτοιο σκοπό που, ωστόσο, δεν δίνει μια ολοκληρωμένη λύση στη διαχείριση του μεγάλου όγκου της παραγωγής. Επίσης, η αποθήκευση των έργων από τη Σχολή και τους καλλιτέχνες, είτε σε επιλεγμένες κτιριακές εγκαταστάσεις ή σε διάφορους αποθηκευτικούς χώρους ή ατελιέ, πολλές φορές βάζουν σε κίνδυνο τα ίδια τα έργα ή τα καταδικάζουν στη λήθη, καθώς δεν υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες διατήρησης, οργάνωσης και προβολής τους.

Η εργασία αυτή επιχειρεί να δώσει απάντηση στο ερώτημα αυτό με τη βοήθεια της Επιστήμης της Πληροφόρησης (Information Science). Ειδικότερα, η διαδικασία της τεκμηρίωσης των αντικειμένων και της ταυτόχρονης αποθήκευσης και απεικόνισής τους στο ψηφιακό περιβάλλον μέσω των συστημάτων δίνει νέες δυνατότητες οργάνωσης αλλά και μακρόχρονης διατήρησης και προβολής των αντικειμένων ή των δημιουργιών τους. Οι νέες τεχνολογίες σήμερα είναι ικανές να δώσουν εναλλακτικές προοπτικές στο πώς βλέπουμε και προσεγγίζουμε την τέχνη και τους δημιουργούς της καθώς και να εγκαθιδρύσουν νέα κοινωνικά και οικονομικά μοντέλα διαχείρισης του πολιτιστικού αποθέματος συνολικά.

Η τεκμηρίωση και τα μεταδεδομένα ως σύμμαχοι της τέχνης

Με τον όρο *τεκμηρίωση* εννοούμε τη διαδικασία αποτύπωσης, οργάνωσης, ερμηνείας και ταυτοποίησης του κόσμου υιοθετώντας σχήματα, κανόνες και εργαλεία περιγραφής. Η τεκμηρίωση, δηλαδή, είναι μια ανάγκη για απόδοση ταυτότητας και περιγραφής του κόσμου και των αντικειμένων που μας περιβάλλουν. Φτάνει να σκεφτούμε ότι από την απαρχή του κόσμου, ο άνθρωπος αυτοπροσδιοριζόταν σε σχέση με τα αντικείμενα που τον περιέβαλαν, γι' αυτό και ένιωθε την ανάγκη να τα περιγράψει και να τους δώσει μια ταυτότητα. Ταυτόχρονα, παρατηρούμε την ανάγκη πιστοποίησης των κατασκευών του ανθρώπου ήδη από τα αρχαϊκά χρόνια (π.χ. ο αγγειοπλάστης χαράσσει το ρήμα *ποιώ* (=δημιουργώ), όπως επίσης και το όνομά του ως δημιουργού).

¹ Για παράδειγμα η Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας λειτουργεί εδώ και κάποια χρόνια Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών με τίτλο «Ψηφιακές Μορφές Τέχνης» (<http://www.digitalarts.asfa.gr/>).

Σήμερα, μιλώντας για αντικείμενα τεκμηρίωσης στον χώρο της τέχνης, αναφερόμαστε κυρίως στα έργα του καλλιτέχνη, τα εργαλεία του, το αρχείο, το εργαστήριο, τις εργασίες του ή και τον ίδιο τον εαυτό του, όπως επίσης και τις ψηφιακές τους απεικονίσεις. Από την άλλη πλευρά η Σχολή μπορεί να τεκμηριώνει τις συλλογές της, τα τεκμήρια της βιβλιοθήκης, τα διάφορα εργαστήρια και τις δημοσιεύσεις καθώς και διάφορες εκθέσεις και εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στις εγκαταστάσεις της ή έξω από αυτές.

Ο όρος *μεταδεδομένα* είναι *αλληλένδετος* με την τεκμηρίωση και δηλώνει τα δεδομένα που περιγράφουν άλλα δεδομένα², για παράδειγμα τα δεδομένα που περιγράφουν έναν πίνακα ζωγραφικής (αρχικό δεδομένο). Τα μεταδεδομένα είναι το μέσον της τεκμηρίωσης, δηλαδή, το εργαλείο για την οργάνωση, την ερμηνεία και κατ' επέκταση τον εντοπισμό ενός αντικειμένου μέσω ενός συστήματος (ως σύστημα εννοούνται είτε οι συμβατικοί έντυποι δελτιοκατάλογοι ή τα σύγχρονα υπολογιστικά συστήματα).

Η τεκμηρίωση σε ένα σύστημα πρέπει να ακολουθεί κάποια οργανωμένη και πρότυπη διαδικασία. Για την τεκμηρίωση χρειαζόμαστε: α) ένα *σχήμα μεταδεδομένων*, δηλαδή, μία ομάδα πεδίων περιγραφής για ένα αντικείμενο, πρόσωπο ή μια έννοια και β) *κανόνες περιγραφής* που ορίζουν τον τρόπο που περιγράφουμε τα αντικείμενα, τα πρόσωπα και τις έννοιες. Τα σχήματα και οι κανόνες μας βοηθούν στο να ορίζουμε τα πράγματα με ένα κοινό τρόπο με τον οποίο όλοι συμφωνούμε, προσδίδοντας έτσι την απαραίτητη δομή στα δεδομένα μας, ώστε αυτά να είναι κατανοητά τόσο από τις μηχανές (υπολογιστές), όσο και από τους ανθρώπους. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνουμε αυτό που ονομάζουμε *σημασιολογία* των δεδομένων. Για παράδειγμα, όλοι συμφωνούμε ότι ο *δημιουργός* πρέπει να δηλώνεται στο πεδίο για τον δημιουργό και να περιγράφεται με ένα συγκεκριμένο τρόπο π.χ. Νίκος Χατζηκυριάκος – Γκίκας και όχι Νίκος Γκίκας – Χατζηκυριάκος ή Νικόλαος Α. Χατζηκυριάκος – Γκίκας ή οι *χρονολογίες* πρέπει να γράφονται με την εξής συγκεκριμένη δομή π.χ. 20170910.

Υπάρχουν πολύ απλά και γενικά σχήματα με τα οποία μπορούμε να περιγράψουμε συλλογές με γενικές και απλουστευμένες ανάγκες περιγραφής (π.χ. μια συλλογή φωτογραφιών) και άλλα πιο πολύπλοκα σχήματα για συλλογές με πιο αναλυτικές και εξειδικευμένες ανάγκες (π.χ. αρχειακό υλικό με πολύπλοκη ιεραρχία ή ένα ιδιαίτερο μουσειακό υλικό, σπάνια παλαίτυπα και χειρόγραφα κλπ.). Στον Πίνακα 1 φαίνονται τα κυριότερα σχήματα και οι κανόνες περιγραφής που έχουμε σήμερα στη διάθεσή μας [1] [5] [6]. Η προτυποποίηση και διάθεση των σχημάτων και των κανόνων περιγραφής είναι έργο διάφορων οργανισμών και συνομοσπονδιών από το χώρο των βιβλιοθηκών, των μουσείων και των αρχείων (π.χ. Library of Congress, IFLA, ALA, International Council on Archives, CCO Commons κ.α.).

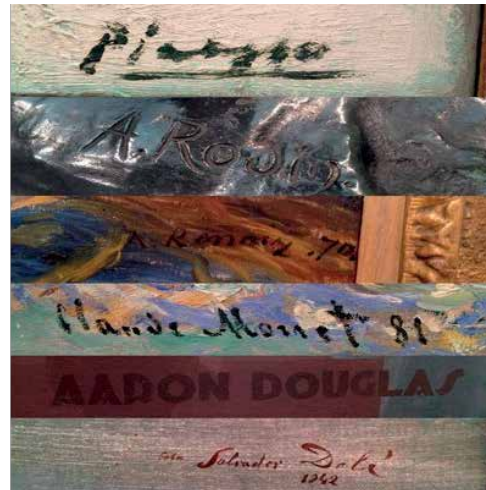
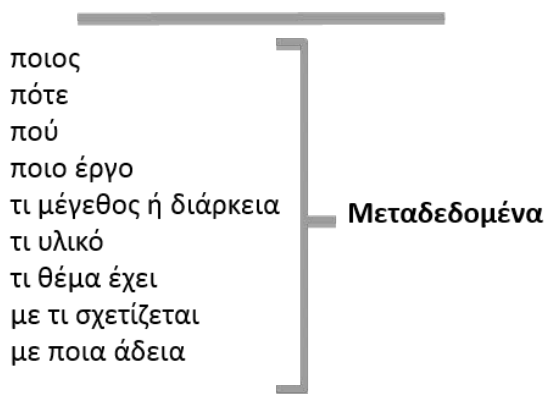
Εικ.1. Η υπογραφή του Άμασι, Ζωγράφος του Άμασι, λεπτομέρεια από αγγείο, μέσα βου αιώνα π.Χ., Μουσείο του Λούβρου, Παρίσι (πηγή: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Signature_Amasis_Louvre_F30.jpg).

² THE MET (2017) www.metmuseum.org/ (τελευταία πρόσβαση 22/12/2017).

Σχήματα	Κανόνες
Dublin Core	CCO
UNIMARC	RDA
EAD	AACR2
VRA Core	ΔΙΠΑΠ
CIDOC-CRM	
CDWA	
EDM	

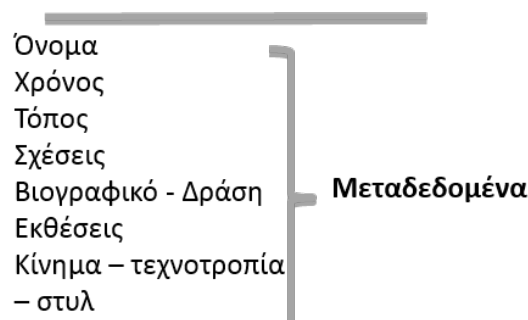
Πίνακας 1. Σχήματα μεταδεδομένων και κανόνες περιγραφής.

Ένα σχήμα μεταδεδομένων, δηλαδή, η πρότυπη φόρμα περιγραφής ενός αντικειμένου ή ενός δημιουργού αποτελείται από πεδία περιγραφής. Με τον όρο πεδία εννοούμε συγκεκριμένες σημασιολογικές κατηγορίες περιγραφής για τα αντικείμενα ή τα πρόσωπα και τις έννοιες. Για παράδειγμα (εικ.2), τα συνήθη πεδία περιγραφής ενός αντικειμένου είναι ο τίτλος του, το πότε ή πού δημιουργήθηκε, ποιος το δημιούργησε, ποιες είναι οι θεματικές του και με ποια άδεια διατίθεται.

Εικ. 2. Πεδία περιγραφής και υπογραφές καλλιτεχνών.

Για ένα δημιουργό, εξάλλου, ενδιαφέρουν πεδία όπως το όνομα του, η χρονολογία και ο τόπος γέννησης του, η βιογραφία και η δράση του, οι σχέσεις που έχει με άλλους καλλιτέχνες, η τεχνοτροπία που υιοθετεί ή οι εκθέσεις που έχει κάνει.

Εικ. 3. Πεδία περιγραφής και φωτογραφία του Francis Bacon στο εργαστήριό του, Cecil Beaton, 1960 (πηγή: <https://www.npg.org.uk/collections/search/portrait/mw58714/Francis-Bacon>). © Cecil Beaton Studio Archive, Sotheby's London.

Όροι και ασφάλεια διάθεσης έργων

Ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα που δημιουργεί πολλές φορές ανασφάλεια στις Σχολές και τους δημιουργούς είναι ο φόβος ότι στο ευρύ ψηφιακό περιβάλλον η διάθεση των έργων γίνεται επισφαλής, καθώς δεν υπάρχει κάποια διασφάλιση του δικαιώματος ιδιοκτησίας ή της αποτροπής της ασύδοτης εκμετάλλευσης της πνευματικής δημιουργίας.

Το πρόβλημα αυτό έρχονται να το λύσουν αποτελεσματικά οι άδειες διάθεσης της ψηφιακής απεικόνισης του έργου³. Οι άδειες αυτές έχουν προσδιοριστεί από τα Creative Commons⁴, έναν μη κερδοσκοπικό οργανισμό «...που έχει ως βασικό στόχο την υποστήριξη του ανοικτού και προσβάσιμου διαδικτύου, καθώς και τη χρήση, διανομή και αξιοποίηση της γνώσης και της δημιουργικότητας, μέσω ελεύθερων αδειών⁵». Όταν για παράδειγμα ένας ζωγράφος αποφασίσει να φωτογραφίσει ψηφιακά το έργο του και να το προβάλει στο διαδίκτυο, διαθέτοντάς το στο κοινό του, έχει τη δυνατότητα να κατοχυρώσει αυτή την απεικόνιση με συγκεκριμένες άδειες διάθεσης, περιορίζοντας τη χρήση του έργου του κατά τρόπο που αυτός θέλει.

Οι άδειες αυτές περιλαμβάνουν τέσσερις βασικούς τύπους σύμφωνα με τους οποίους διαμορφώνονται και οι υπόλοιποι τύποι αδειών:

Αναφορά στον αρχικό δημιουργό (Attribution)

Σε αυτή την περίπτωση οποιοσδήποτε επιθυμεί να αναπαράγει ή να τροποποιήσει το εν λόγω έργο οφείλει να πραγματοποιήσει αναφορά στον αρχικό δημιουργό.

Απαγόρευση εμπορικής χρήσης του έργου (Non-commercial)

Σε αυτή την περίπτωση η χρήση του έργου με εμπορικό σκοπό απαγορεύεται.

Απαγόρευση δημιουργίας παραγώγων έργων (No Derivatives)

Σε αυτή την περίπτωση επιτρέπεται η αναπαραγωγή του έργου, αλλά απαγορεύεται η δημιουργία οποιουδήποτε είδους παραγώγου.

Διανομή του παράγωγου έργου με τους όρους της αρχικής άδειας (Share alike)

Σε αυτή την περίπτωση επιτρέπεται η δημιουργία παραγώγων υπό τον όρο η οποιαδήποτε χρήση του έργου να πραγματοποιείται με τον ίδιο τρόπο, δηλαδή, με την εφαρμογή της συγκεκριμένης άδειας.

Στο σχήμα φαίνεται το φάσμα των αδειών CC και των δυνατών συνδυασμών τους. (εικ. 4)

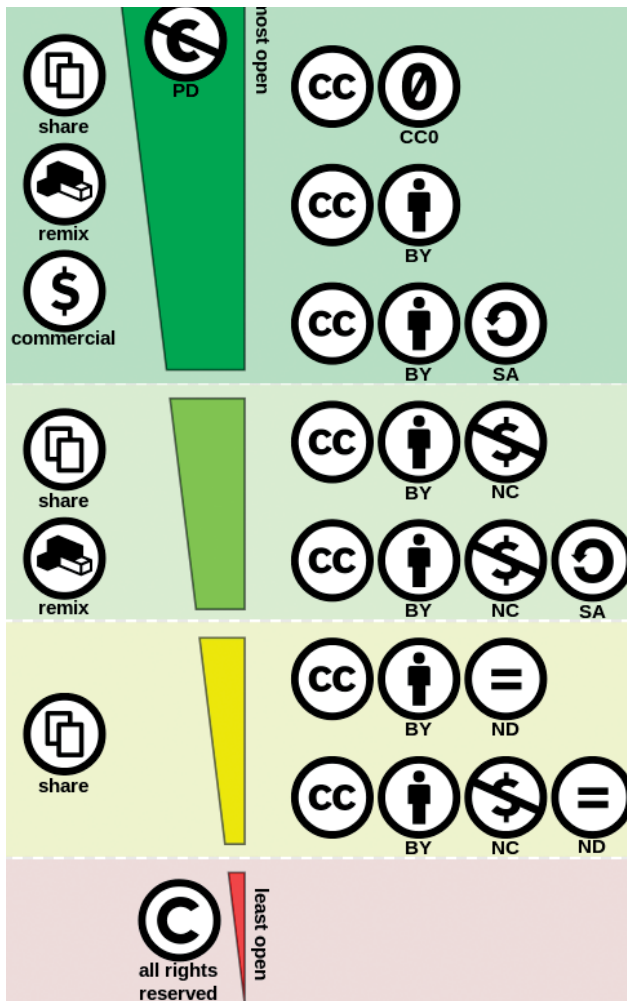
Συστήματα διαχείρισης δεδομένων

Μέχρι τώρα έχουμε δείξει ότι η προτυποποιημένη καταγραφή των συλλογών τέχνης διευκολύνει την οργάνωση και διασφαλίζει τη μακροχρόνια διατήρησή τους. Το εύλογο ερώτημα, ωστόσο, είναι πού υπάρχει όλη αυτή η πληροφορία; Η ανάγκη διατήρησης και διαχείρισης της πληροφορίας σε σύστημα γίνεται αντιληπτή σε ιδρύματα τέχνης από το 1960, όπου και αρχίζουν να αναπτύσσονται βάσεις δεδομένων για να καλύψουν κυρίως εσωτε-

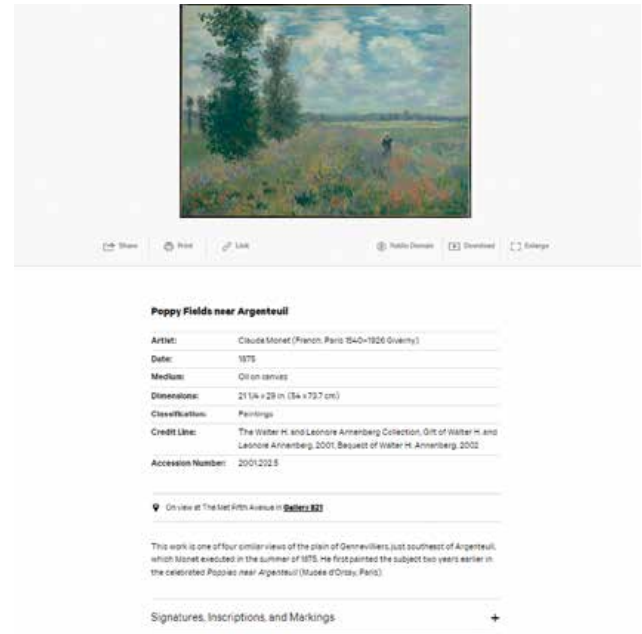
3 American Library Association, Canadian Library Association, & CILIP. (2010). RDA Toolkit. Ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου, 2017, από <http://www.rdatoolkit.org> (τελευταία πρόσβαση 22/12/2017). CC creative commons (2017). Greece | creativecommons.org (ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου, 2017 από <https://creativecommons.org>.)

4 American Library Association, Canadian Library Association, & CILIP 2010, ό.π.

5 CC creative commons (2017). Από <https://creativecommons.org>

Εικ. 4. Σύμβολα CC αδειών Creative Commons.

Εικ. 5. Καρτέλα τεκμηρίου από τον ιστότοπο του Μητροπολιτικού Μουσείου της Νέας Υόρκης (πηγή: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/438004>).

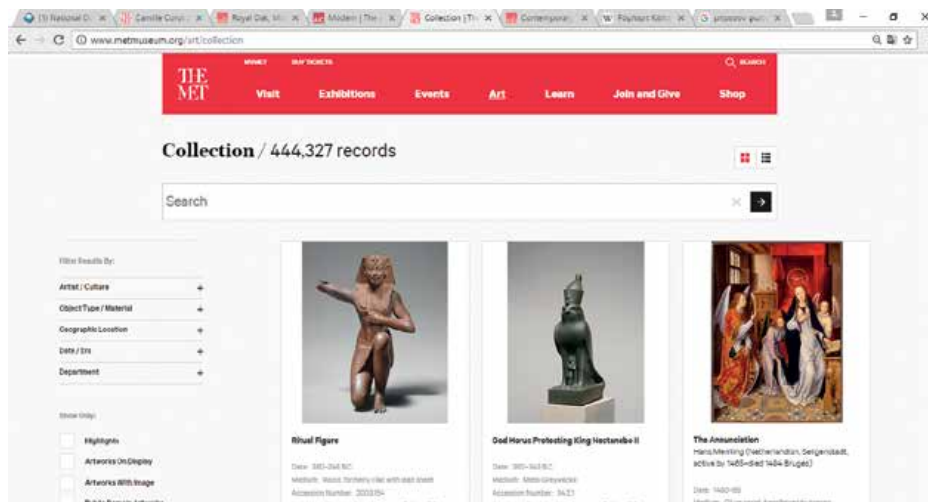
ρικές ανάγκες διαχείρισης συλλογών⁶. Η ανακάλυψη όμως του σημασιολογικού ιστού το 1990 άνοιξε νέες προοπτικές αξιοποίησης των τεκμηριωμένων συλλογών. Η πρόκληση πλέον είναι όχι μόνο η διαχείριση της πληροφορίας αλλά η διατήρησή της σε ένα σύστημα που θα την καθιστά ευρέως προσβάσιμη.

Προς αυτήν την κατεύθυνση, έχει αναπτυχθεί ένας αξιόλογος αριθμός από συστήματα διαχείρισης πολιτιστικών συλλογών που υπόσχονται εύκολη εισαγωγή και τεκμηρίωση περιεχομένου και επιπλέον λειτουργίες για την αξιοποίησή του. Τα συστήματα που χρησιμοποιούν φορείς πολιτισμού και ιδιώτες καλλιτέχνες διακρίνονται στα κλειστού τύπου, σε όσα, δηλαδή, διατίθενται με κόστος, και στα ανοικτού τύπου, στα λογισμικά ανοικτού κώδικα, που στην πλειοψηφία τους διατίθενται ελεύθερα στο διαδίκτυο και επιτρέπουν παραμετροποιήσεις και προεκτάσεις.

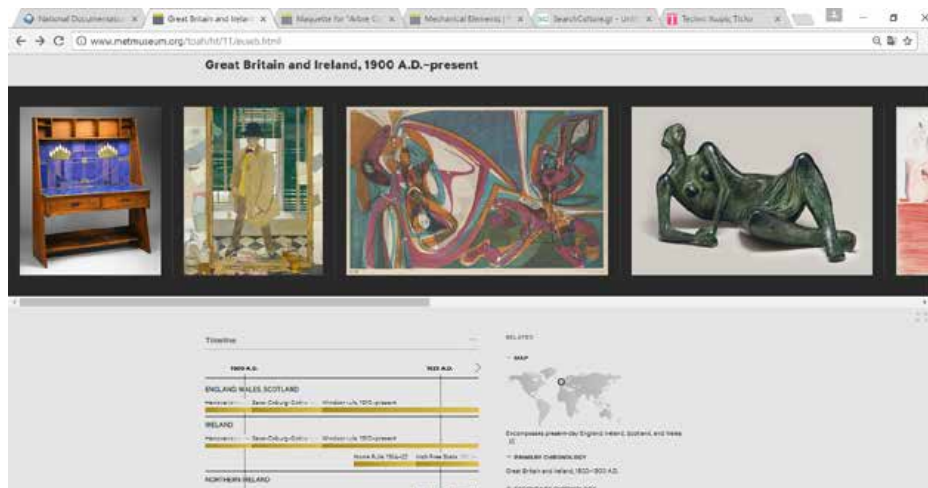
Ένα παράδειγμα κλειστού συστήματος διαχείρισης συλλογών είναι του Metropolitan Museum of Art⁷. Το Μουσείο, αξιοποιώντας τη δυναμική που προσφέρει η τεκμηριωμένη καταγραφή των αντικειμένων του, διαθέτει, μέσω του συστήματος, τις συλλογές του στο διαδίκτυο με τη φιλοδοξία να προσφέρει στον διαδικτυακό επισκέπτη μια εμπειρία ανάλογη με εκείνη της επίσκεψης στο Μουσείο. Για κάθε αντικείμενο παρέχει εκτενή τεκμηρίωση με περιγραφικά δεδομένα, γεω-χρονικές πληροφορίες, πληροφορίες για τη φυσική του κατάσταση και τη θέση του στο Μουσείο, για εκθέσεις όπου έλαβε μέρος, σχετικές αναφορές στη βιβλιογραφία

6 CCO Commons (2006). Cataloging Cultural Objects. Ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου, 2017, από <http://cco.vrafoundation.org> (τελευταία πρόσβαση 22/12/2017).

7 International Federation of Library Associations and Institutions (2009). UNIMARC Manual Authorities Format (3rd ed.) (M. Willer, Ed.). München: K.G. Saur.

Εικ. 6. Στιγμιότυπο από τον ιστότοπο του Μητροπολιτικού Μουσείου της Νέας Υόρκης (πηγή: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search>).

Εικ. 7. Στιγμιότυπο από τον ιστότοπο του Μητροπολιτικού Μουσείου της Νέας Υόρκης (πηγή: <https://www.metmuseum.org/toah/ht/11/euwb.html>).

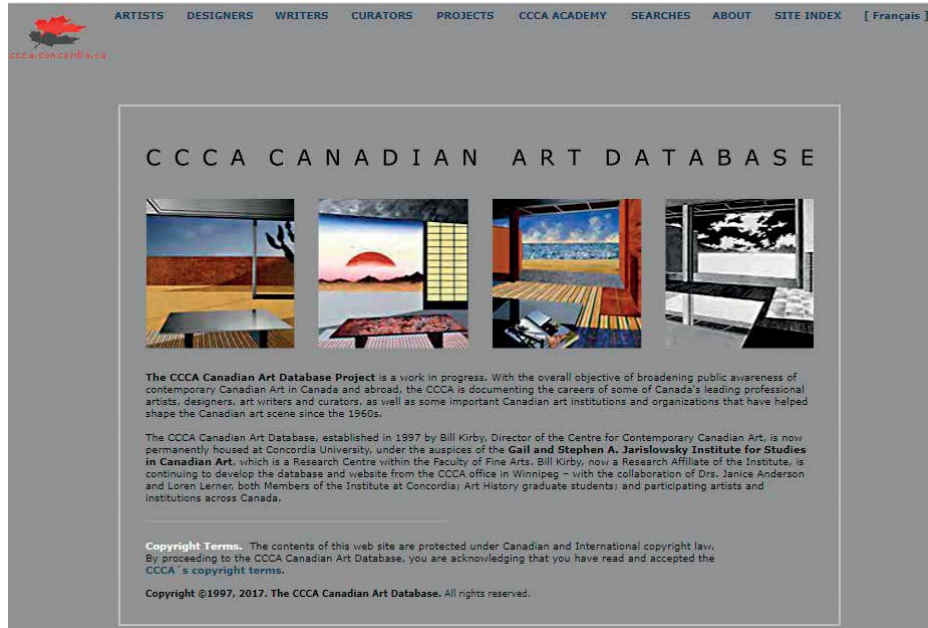
και διασυνδέσεις με άλλα αντικείμενα (εικ. 5).

Η διαδικτυακή περιήγηση στις συλλογές γίνεται με βασικά δεδομένα, όπως ο καλλιτέχνης, το υλικό κατασκευής του αντικειμένου, η εποχή του, το τμήμα όπου εκτίθεται ή φυλάσσεται. Συγχρόνως, υπάρχει δυνατότητα πλοήγησης με συνδυασμό δεδομένων και με κριτήρια. Για παράδειγμα, πλοήγηση μόνο στα σημαντικότερα έργα ή μόνο σε εκείνα που βρίσκονται σε μουσειακή έκθεση (εικ. 6).

Ένας επιπλέον τρόπος ανακάλυψης περιεχομένου που προσφέρει το Μουσείο στους διαδικτυακούς του επισκέπτες είναι με την τοποθέτηση των συλλογών του σε χρονολόγιο. Η εφαρμογή συνδυάζει τα δεδομένα σχετικά με τον γεωγραφικό χώρο, την ιστορική περίοδο, όπου εντάσσεται το αντικείμενο, και τη θεματική του κατηγορία «...για να αφηγηθεί την ιστορία της τέχνης και της παγκόσμιας κουλτούρας μέσα από τις συλλογές του Μουσείου»⁸ (εικ. 7).

Αναφορικά με τα λογισμικά ανοικτού κώδικα, παραδείγματα είναι το λογισμικό OMEKA που χρησιμοποιείται από αρχεία, βιβλιοθήκες και μουσεία για την ανάδειξη του πολιτιστικού τους περιεχομένου και το

8 THE MET (2017) www.metmuseum.org/

Εικ. 8. Στιγμιότυπο από τη Βάση Δεδομένων Τέχνης του Καναδά
(πηγή: <http://ccca.concordia.ca/start.html?languagePref=en&>).

λογισμικό DSpace που χρησιμοποιείται, επίσης, για την ανάδειξη πολιτιστικού περιεχομένου, αν και έχει, ως επί το πλείστον, αξιοποιηθεί από την ακαδημαϊκή κοινότητα για τη δημιουργία ιδρυματικών αποθετηρίων. Ένα πλεονέκτημα των ιδρυματικών αποθετηρίων είναι ότι παρέχουν το δικαίωμα κατάθεσης περιεχομένου και σε μία κοινότητα χρηστών, όπως είναι οι φοιτητές, το ακαδημαϊκό και ερευνητικό προσωπικό μιας Σχολής. Με τον τρόπο αυτό συγκεντρώνεται ένας μεγάλος όγκος ερευνητικού και επιστημονικού περιεχομένου που συσχετίζεται και διαχέεται διαδικτυακά.

Η διασύνδεση των δεδομένων στο διαδίκτυο αναδεικνύει το περιεχόμενο και γεννά νέες ανθρωποκεντρικές υπηρεσίες. Στην περίπτωση της κοινότητας των καλλιτεχνών και των επιστημόνων τέχνης, η διασύνδεση της πληροφορίας συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων μεταξύ σχολών, καλλιτεχνών, επιμελητών και της αγοράς τέχνης. Παράδειγμα αποτελεί η Βάση Δεδομένων Τέχνης στον Καναδά που συγκεντρώνει περιεχόμενο με καλλιτέχνες, επαγγελματίες και επιμελητές τέχνης και περισσότερα από 53.000 έργα (εικ. 8).

Η Υπηρεσία Αποθετηρίων του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης

Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ) απευθύνεται σε φορείς που διαχειρίζονται επιστημονικό και πολιτιστικό περιεχόμενο με την Υπηρεσία των Αποθετηρίων. Πρόκειται για μια ολοκληρωμένη υπηρεσία διαχείρισης, διάθεσης και ανάδειξης δεδομένων και ψηφιακού περιεχομένου, στο πλαίσιο της οποίας παρέχεται στον κάθε φορέα διαδικτυακά έτοιμη ψηφιακή πλατφόρμα για εισαγωγή και τεκμηρίωση περιεχομένου⁹.

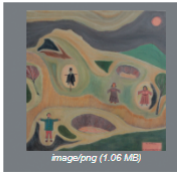
Η πλατφόρμα του αποθετηρίου βασίζεται στο λογισμικό ανοιχτού κώδικα DSpace που έχει παραμετροποιηθεί σε μεγάλο βαθμό, ώστε να εξυπηρετεί σύγχρονες λειτουργίες και υπηρεσίες. Επιπλέον, προσαρμόζεται στο επικοινωνιακό προφίλ και στις απαιτήσεις κάθε φορέα, αφού εκείνος ορίζει τα εικαστικά, επικοινωνιακά, λειτουργικά και τεκμηριωτικά χαρακτηριστικά της.

⁹ Κυριάκη-Μάνεση, Δ. (2015). Μεταδεδομένα. [Κεφάλαιο Συγγράμματος] στο Κυριάκη-Μάνεση, Δ. & Κουλούρης, Α. *Διαχείριση ψηφιακού περιεχομένου*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. κεφ 3. Διαθέσιμο διαδικτυακά <http://hdl.handle.net/11419/2499> (τελευταία πρόσβαση 22/12/2017).

Για να παραπέμψετε στο παρόν τεκμήριο παρακαλούμε χρησιμοποιήσετε τα παρακάτω αναγνωριστικά:
<http://hdl.handle.net/11639/56>

Τίτλος:	Το Φράκο
Επίπεδο εγγραφής:	Έργο ολοκληρωμένο
Εξειδίκευση τύπου :	Ζωγραφική
Γλώσσα:	Ελληνικά
Δημιουργός:	Καλογερόπουλος, Άγγελος
Χρονολογία:	1975
Περιγραφή:	Σε αγροτικό τοπίο, τρεις ανθρώπινες φιγούρες με ανοιχτά τα χέρια. Πίσω τους ένα σκάχτρο που φοράει φράκο και ημίψηλο καπέλο. Απόδοση πριμψιαστική.
Φυσικό μέσο:	Λινόταξ (καμβάς)
Τεχνική δημιουργίας:	Ακρυλική μπογιά/ακρυλικά
Θέμα:	Αγροτικός βίος
Λέξεις-Κλειδιά:	Σκάχτρο
Άδεια Χρήσης:	Άδεια Δίκαιης Χρήσης
Χρονολογία copyright:	1975
Εκπαιδευτικό επίπεδο:	Δια Βίου Εκπαίδευση και Κατάρτιση
Επιδικαζόμενο κοινό:	Ενήλικες, γενικού περιεχομένου; Παιδιά
Σημειώσεις :	ΥΠΟΓΡΑΦΗ: Α. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ '75 ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ: Την οικογένεια του καλλιτέχνη μετά το θάνατό του (1985)
Εμφανίζεται στις Ομάδες Τεκμηρίων:	Ζωγραφική

Ψηφιακό Αρχείο

Εξαγωγή σε:

Επιλέξτε σταύλο βιβλιογραφικής αναφοράς:

Σύσταση τεκμηρίου σε τριπο

Εικ. 9. Στιγμιότυπο από το αποθετήριο TEXNH

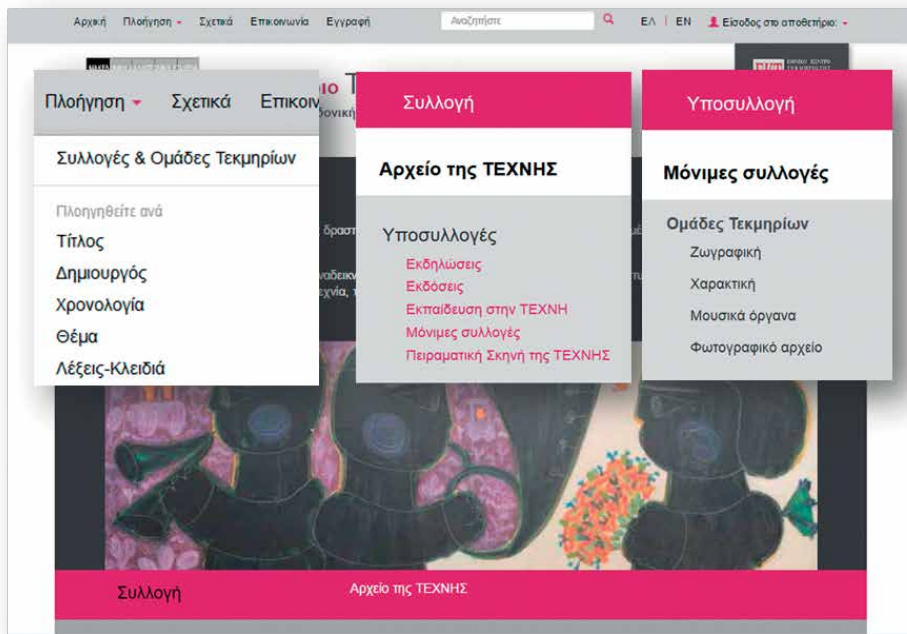
(πηγή: <http://repository-tehni-thes.ekt.gr/tehni-thes/handle/11639/560>).

Η εισαγωγή και τεκμηρίωση περιεχομένου γίνεται μέσα από προτυποποιημένες φόρμες τεκμηρίωσης που δέχονται κάθε τύπου περιεχόμενο: κείμενο, εικόνα, ηχογράφηση, βίντεο, χάρτη, παρτιτούρα, τρισδιάστατα αντικείμενα, έργα τέχνης, σύνολα δεδομένων. Οι φόρμες εφαρμόζουν διεθνή πρότυπα και κανόνες περιγραφής, ενσωματώνουν λεξιλόγια, διαχειρίζονται άδειες χρήσης και παρέχουν βοήθεια με σύντομες οδηγίες τεκμηρίωσης για κάθε πεδίο μεταδεδομένων. Η διαδικασία της τεκμηρίωσης είναι απλή και εύκολη. Ο τεκμηριωτής εισέρχεται με κωδικούς στη διαδικτυακή φόρμα τεκμηρίωσης του αποθετηρίου και για κάθε αντικείμενο, συμπληρώνει τα πεδία μεταδεδομένων και μεταφορτώνει το ψηφιακό του αρχείο. Η υπηρεσία τεκμηρίωσης του αποθετηρίου υποστηρίζει εισαγωγή περιεχομένου από κοινότητα χρηστών όπως, φοιτητές με ροές εργασίας για επιμέλεια υποβολών (εικ. 9).

Όλες οι εγγραφές καταχωρίζονται οργανωμένες σε συλλογές και παρουσιάζονται σε ξεχωριστή καρτέλα καθεμία με τα μεταδεδομένα και το ψηφιακό αρχείο. Το περιεχόμενο του αποθετηρίου αποθηκεύεται σε υποδομή νέφους και διαχέεται σε εξωτερικές βάσεις μέσω διαλειτουργικών πρωτοκόλλων. Έτσι, αναδεικνύεται το περιεχόμενο και ενισχύεται, παράλληλα, το κύρος του φορέα.

Η περιήγηση και ανακάλυψη του περιεχομένου γίνεται με σύγχρονο τρόπο. Παρέχεται οπτικοποιημένη πλοήγηση με εικονίδια, περιήγηση με βάση επιλεγμένα πεδία μεταδεδομένων, με τίτλους συλλογών (εικ.10).

Επιπλέον, προσφέρονται δυνατότητες για εξουσιοδοτημένους και μη χρήστες όπως είναι ο διαμοιρασμός περιεχομένου σε κοινωνικά δίκτυα, η σύσταση τεκμηρίου, η εξαγωγή βιβλιογραφικών αναφορών, η αυτόματη ενημέρωση χρηστών για νέες εγγραφές, λειτουργίες που αποσκοπούν στη διάχυση και ανάδειξη του περιεχομένου. Η Υπηρεσία αποθετηρίου υποστηρίζει ολόκληρο τον κύκλο ζωής του περιεχομένου. Τα δεδο-

Εικ.10. Στιγμιότυπο από το αποθετήριο TEXNH (πηγή: <http://repository-tehni-thes.ekt.gr/tehni-thes/>).

μένα εισάγονται στο αποθετήριο, τεκμηριώνονται και οργανώνονται σε συλλογές, αποθηκεύονται και διατηρούνται σε υπολογιστικό νέφος, διατίθενται στο ευρύ κοινό μέσω των λειτουργιών ανακάλυψης περιεχομένου και διαχέονται σε εθνικούς και διεθνείς συσσωρευτές.

Ένας συσσωρευτής όπου μπορεί να μεταπέσει όλο το περιεχόμενο ενός αποθετηρίου είναι το SearchCulture.gr, μία κεντρική ανοιχτή πύλη που αναπτύσσεται από το ΕΚΤ και προσφέρει πρόσβαση και ενιαία αναζήτηση σε ψηφιακό πολιτιστικό περιεχόμενο της Ελλάδας. Έπειτα, από το SearchCulture.gr μπορεί να ενσωματωθεί σε διεθνείς μετασυσσωρευτές, όπως στην Europeana ή στο Google art.

Οφέλη της τεκμηρίωσης και των συστημάτων για τον καλλιτέχνη και τις Σχολές

Τα παραπάνω παραδείγματα από τη διεθνή και εγχώρια εμπειρία καταδεικνύουν την τεράστια δυναμική που προσφέρει η τεκμηρίωση και τα συστήματα τεκμηρίωσης στην οργάνωση, τη διατήρηση και τη διάθεση των έργων τέχνης και των καλλιτεχνών τους σε μια δυναμική παγκόσμια κοινότητα και τη συμβολή της διαδικασίας αυτής στον επαναπροσδιορισμό των καλλιτεχνών και των έργων τους σε αυτή την κοινότητα. Από την άλλη πλευρά οι νέες αυτές πρακτικές συμβάλλουν στη δημιουργία καινοτόμων διαδραστικών δικτύων που κινητοποιούν με νέους μηχανισμούς το οικοσύστημα της τέχνης. Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι η διαχείριση της καλλιτεχνικής παραγωγής μέσω της τεκμηρίωσης τους σε παρεχόμενα ανοικτά συστήματα έχει πολλαπλά οφέλη:

- καταρχήν δίνεται η δυνατότητα για αποτελεσματική οργάνωση των έργων και συμβάλλει στην ψηφιακή και οπτική διατήρησή τους.
- Οι καλλιτέχνες μπορούν να πιστοποιήσουν όχι μόνο τη δημιουργία τους αλλά και τους ίδιους ως οντότητες, προβάλλοντας βιογραφικές και εργογραφικές πληροφορίες στο κοινό τους.
- Η προβολή και διάθεση των καλλιτεχνών και των έργων τους στο διαδίκτυο προσφέρει αναγνώριση και αναφορικότητα στους ίδιους και τα έργα και μια σειρά από δυναμικούς συσχετισμούς εννοιών, προσώπων, οργανισμών και έργων. Για παράδειγμα, ο δημιουργός και τα έργα του αναγνωρίζονται, καθώς πιστοποιείται η

πατρότητά τους, αναφέρονται από άλλους, συσχετίζονται με εκθέσεις και γεγονότα, με άλλους δημιουργούς, συντελεστές και χορηγούς, με οργανισμούς, τοποθεσίες κλπ.

- Η σωστή και σύννομη χρήση των ψηφιακών έργων των δημιουργών διασφαλίζεται με τη διάθεση τους σύμφωνα με συγκεκριμένες άδειες διάθεσης και χρήσης.
- Η δυναμική του διαδικτύου με τις ευρύτατες δυνατότητες εντοπισμού πληροφοριών μέσω των μηχανών αναζήτησης αυξάνει την αναγνωρισιμότητα των δημιουργών και των έργων τους και την αμεσότερη επικοινωνία και διάδραση με καλλιτεχνικές κοινότητες και δίκτυα.
- Η οργάνωση και δόμηση που προσφέρει η τεκμηρίωση επιτρέπει, επίσης, την καθόλα τεχνική επεξεργασία των δεδομένων και τη διάχυση ή την ανταλλαγή τους με άλλα συστήματα και εφαρμογές (συσσωρευτές δεδομένων, ποικίλα συστήματα διαχείρισης πληροφοριών, εφαρμογές σε κινητές συσκευές κλπ.).
- Η συγκέντρωση των δεδομένων σε συσσωρευτές δημιουργεί έναν αξιόλογο όγκο πληροφορίας που μπορεί να αξιοποιηθεί με διάφορους τρόπους στην εκπαίδευση, την εικαστική αγωγή και στη δια βίου μάθηση.
- Ο διαμοιρασμός των δεδομένων ενθαρρύνει την ανάπτυξη συζητήσεων και την ανταλλαγή απόψεων απ' όπου μπορεί να προκύψουν συνεργασίες.
- Η αξιοποίηση και επανάχρηση των έργων εμπνέει την παραγωγή νέων έργων.
- Η δυναμική παρουσίασης, προώθησης και αξιοποίησης της ψηφιακής πληροφορίας μέσω των συστημάτων είναι διαρκής και ανεξάντλητη και έχει ευρείς συσχετισμούς και προεκτάσεις όχι μόνο πληροφοριακές αλλά εκπαιδευτικές, ερευνητικές και οικονομικές. Για παράδειγμα, μέσω των συστημάτων μπορεί να παρουσιαστεί η διαδρομή ενός δημιουργού σε γεωγραφικά ή χρονικά πλαίσια, να χτιστεί μια εκπαιδευτική εφαρμογή ή να εγκαθιδρυθούν νέα μοντέλα επιχειρηματικότητας και προώθησης της τέχνης μέσα στο ευρύ της οικοσύστημα.

Η επιστήμη των δεδομένων εκτός από επιστήμη, είναι και μια μορφή τέχνης, για όσους κατανοούν τη δυναμική των δεδομένων και απολαμβάνουν τη χρήση τους. Για αυτό και οι πρακτικές των data artists, των καλλιτεχνών των δεδομένων, είναι τόσο συναφείς με επιστημονικές πρακτικές.

Βιβλιογραφία

- American Library Association, Canadian Library Association, & CILIP. (2010). RDA Toolkit. Ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου, 2017, από <http://www.rdatoolkit.org> (τελευταία πρόσβαση 22/12/2017).
- CC creative commons (2017). Greece | creativecommons.gr (ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου, 2017 από <https://creativecommons.ellak.gr/>).
- CCO Commons (2006). Cataloging Cultural Objects. Ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου, 2017, από <http://cco.vra-foundation.org> (τελευταία πρόσβαση 22/12/2017).
- Collection management systems: Museums and the Web 2011 <http://www.idea.org/blog/2011/04/07/collection-management-systems-museums-and-the-web-2011/> (τελευταία πρόσβαση 22/12/2017).
- Europeana (2017). Definition of the Europeana Data Model v5.2.8. [χ.τ.]: Europeana. https://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/Share_your_data/Technical_requirements/EDM_Documentation//EDM_Definition_v5.2.8_102017.pdf (τελευταία πρόσβαση 22/12/2017).

International Federation of Library Associations and Institutions. (2009). UNIMARC Manual Authorities Format (3rd ed.) (M. Willer, Ed.). München: K.G. Saur.

THE MET (2017) www.metmuseum.org/ (τελευταία πρόσβαση 22/12/2017).

Κυριάκη-Μάνεση, Δ. (2015). Μεταδεδομένα. [Κεφάλαιο Συγγράμματος] στο Κυριάκη-Μάνεση, Δ. & Κουλούρης, Α. *Διαχείριση ψηφιακού περιεχομένου*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. κεφ 3. Διαθέσιμο διαδικτυακά <http://hdl.handle.net/11419/2499> (τελευταία πρόσβαση 22/12/2017).

Μπάρτζη, Κ., Παναγοπούλου Α., Λαγούδη Ε. κ.α., *Τεχνολογίες αιχμής και υπηρεσίες νέφους: ένα βιώσιμο μοντέλο υπηρεσιών για βιβλιοθήκες & φορείς περιεχομένου*. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <http://hdl.handle.net/10442/15618> (τελευταία πρόσβαση 22/12/2017).

How Documentation of the Artistic Production Benefits Artists, Schools of Fine Arts and Society: A Datacentric Approach to Artistic Production

Nikos Vasilogamvraakis, Elena Lagoudi, Katerina Bartzi, Alexia Panagopoulou, Information Scientists (libraries, museums, archives)

Artists, even before their admission to the School of Fine Arts, produce a large amount of work, which peaks through their student years. However, they do not usually maintain an organized digital archive of their work and neither does their Faculty. While we are within a new reality determined by the new technologies' revolution, which enables new cultural, economic and value models to emerge, alongside novel ways of ownership and exploitation of the cultural production, Fine Arts Schools (in Greece) very tentatively start to incorporate training in self-produced cultural data management in their curriculum. Our team of cultural information management specialists will present the importance of organizing and documenting the artistic production for the artist him/herself, the Faculty and the networks he/she is a part of, and even more widely, for society. We will propose emerging platforms for preservation and documentation of cultural data and the collection of the body of work produced by the School. Through best practice and case studies, we will look at ways that these tools can be media for promoting and disseminating individual artistic production as well as the whole School's and can act as gateways to the art market. In this context, we will suggest using documentation schemata for art works and discuss IPR and the use of Creative Commons licensing tools, which offer openness and increased visibility.